

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Сілкова А.О.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

**АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ
ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ
ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ)**

Злочинність неповнолітніх є важливим правовим питанням та постійно привертає увагу науковців та практиків. За статистичними даними в Україні нараховується більше трьох мільйонів неповнолітніх віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1]. Як свідчать статистичні дані Генеральної прокуратури України [2], кількість кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду, станом на 31.12.2015 року становить 7171, станом на 31.12.2016 року – 5230, а станом на 31.12.2017 року – 5608 злочинів. Вказане свідчить про те, що у 2016 році спостерігався деякий спад злочинної діяльності неповнолітніх порівняно із 2015 роком, проте у 2017 році ми знову бачимо її зростання. При цьому кількість неповнолітніх, що вчинили злочини у період іспитового строку, за статистичними даними ДСА України, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України, є незначною: у 2015 році – 332 злочини, що становить 4,6% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду; у 2016 році – 268 злочини, що становить 5,1% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх

участю), і за якими провадження направлені до суду; у 2017 році – 208 злочинів, що становить 3,7% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду [3].

Зазначені підрахунки вказують на те, що рівень так званої рецидивної злочинності неповнолітніх хоч і не є високим, проте залишається стабільним, що свідчить про потребу аналізу факторів формування злочинної поведінки неповнолітніх у сучасних умовах та відповідно – вдосконалення заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до неповнолітніх.

У зв'язку з цим нами у період з травня 2018 року по серпень 2018 року було проведено анкетування 134 засуджених неповнолітніх осіб, 27 з яких – вихованці Прилуцької виховної колонії, а 107 осіб – засуджені неповнолітні, що перебувають на обліку у підрозділах філій Державної установи «Центр пробації» в місті Києві та Київській області, Житомирській, Черкаській та Чернігівській областях, результати якого дали змогу виокремити особливості кримінально-правової характеристики вчинених неповнолітніми злочинів та соціально-демографічної характеристики таких осіб.

6 з опитаних засуджених – жіночої статі (4,5%), а 129 осіб – чоловічої (95,5%). Такий результат цілком відображає загальні тенденції гендерного аспекту злочинності.

15 з опитаних (11,2%) – засуджені особи у віці від 14 до 16 років, 104 особи (77,6%) мали вік від 16 до 18 років, а 15 осіб (11,2%) – понад 18 років. Ці показники говорять про те, що більшість осіб, які йдуть на вчинення злочину, практично досягли повноліття.

Викликає тривогу той факт, що 25,4% засуджених (34 особи) раніше притягались до кримінальної відповідальності, а 19,4% (26 осіб) раніше притягались до адміністративної відповідальності. До половини осіб – 17, які раніше притягались до кримінальної відповідальності, було застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням, до 2 осіб (5,9%) – звільнення від

покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру та до 2 осіб (5,9%) – звільнення від кримінальної відповідальності, до 1 особи (2,9%) застосовано штраф, 1 особа (2,9%) із засуджених, які раніше притягались до кримінальної відповідальності, виконувала громадські роботи, а 11 осіб (32,4%) раніше відбували покарання у виді позбавлення волі.

Дуже важливою соціально-демографічною характеристикою неповнолітніх правопорушників є роль сім'ї, у якій виховувався неповнолітній правопорушник. Адже саме мікросередовище, в якому виховувалась дитина, виконання членами сім'ї соціально-педагогічної функції значною мірою впливають на поведінку неповнолітніх, пов'язану із порушенням закону. 38,1% – 51 особа виховувалася у сім'ї з обома батьками, 48,5% (65) осіб – мали лише одного з батьків, 32,4% (11) опитаних виховувались дідусем чи бабусею, 1 особу виховували інші родичі, а 4,5% (6), на думку опитаних, виховувала вулиця та інтернат. Такі результати є підставою для припущення, що сім'ї, в яких зростали засуджені, чи-то повні, чи-то не повні, не сприяли їх вихованню як законослухняних громадян.

Окрім сім'ї важливими факторами, які значною мірою впливають на вчинення злочину неповнолітньою особою, є її оточуюче середовище та умови життя. На думку 60 опитаних (44,8%) до вчинення злочину їх спонукала компанія однолітків, 26 осіб (19,4%) – внаслідок втягнення їх у злочинну діяльність повнолітніми знайомими, 21 особа (15,8%) вчинили злочин через потребу у грошах чи інших предметах матеріального світу, 16 осіб (11,9%) вчинили злочин за власною ініціативою, для 8 осіб (5,9%) важко визначити причину вчинення ними злочину, і по 1 особі вчинили злочини через конфлікти у сім'ї, насильство, неблагополучна атмосфера; конфлікти у навчальному закладі, неблагополучна атмосфера та «через дурість».

Дослідження показало, що на час вчинення злочину більшість опитаних – 110 осіб (82,1%) навчались, 9 осіб (6,7%) – працювали, а

2 осіб (1,5%) – і навчались, і працювали, і лише менше 10% осіб (13) на час вчинення злочину не навчались і не працювали.

Аналіз результатів анкетування засвідчив, що найбільшу питому вагу у структурі вчинених протиправних діянь мають злочини корисливої спрямованості. Так, крадіжка становить 71,7% від загальної кількості вчинених діянь, інші корисливі злочини, у тому числі злочини корисливо-насильницької спрямованості, такі як: розбій, грабіж, незаконне заволодіння транспортним засобом, – 20,2%. Незначний відсоток у загальній структурі вчинених злочинів займають умисні вбивства та інші злочини проти життя та здоров'я особи – 5,9% (8 осіб). Злочини, що пов'язані із наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, хуліганство та порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, вчинила по 1 особі. Загалом вказана нами структура злочинності відтворює існуючу картину загального стану злочинності в нашій державі.

Результати відповідей на запитання «Чи був злочин вчинений спільно з іншими особами?» підтвердили вищевказану статистику щодо вчинення злочинів найчастіше у компанії однолітків або ж повнолітніх знайомих. Так, 73,1% (98) осіб вчинили злочин спільно з іншими особами, а 26,9% (36) осіб – одноособово.

Більшість опитаних неповнолітніх злочинців – 112 осіб (83,6%) не перебували під час вчинення злочину у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин. Цей показник може говорити про те, що злочини вчинялись без порушення механізму раціонально-вольового контролю, тобто були вчинені свідомо.

Водночас як показують результати дослідження, 86 осіб (64,2%) не замислювалися ні до, ні в момент вчинення злочину про можливість притягнення їх до кримінальної відповідальності, 35 осіб (26,1%) розраховували, що злочин не буде виявлено, 9 осіб (6,7%) сподівалися уникнути покарання через свій вік, а 4 особам

(2,9%) було байдуже чи притягнуть їх до кримінальної відповідальності.

При цьому 87,3% (117) засуджених вважають, що їм було справедливо призначене покарання або інший захід кримінально-правового характеру. 124 проанкетовані особи (92,5%) усвідомлюють протиправність свого діяння, і ні за що б не повторили його вчинення, 9 осіб (6,7%) усвідомлюють протиправність свого діяння, але не впевнені, що б не повторили його вчинення за певним збігом обставин, і лише 1 особа не вбачає протиправності у своєму діянні. Перебування в установах виконання покарань на 122 засуджені особи (91,0%) справляють позитивне враження – вони відчують позитивні зміни, які відбуваються в їх особистості, та готові до самокерованої правослухняної поведінки. Водночас, викликає занепокоєння, що, на думку 8 засуджених осіб (5,9%), перебування в установах виконання покарань не справляє ніякого впливу, а для 4 засуджених (2,9%) установа виконання покарання – це школа злочинності, в якій вони отримують лише кримінальний досвід.

У цілому всі показники дають підстави для висновку, що звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування є виправданим і дієвим заходом кримінально-правового характеру. Результати анкетування свідчать, що реальне відбування неповнолітніми покарання не запобігає повторному вчиненню ними злочинів. Дослідження показало, що більшість опитаних засуджуваних виховувались не у сім'ї з обома батьками, у тому числі зовсім не мали батьків, що однозначно вплинуло на рівень їх виховання. Вражає той факт, що 83,6% засуджених навчались на час вчинення злочину. Такі дані свідчать про недосконалість виховних заходів працівників закладів освіти та незацікавленість неповнолітніх в здобутті освіти. Злочини найчастіше опитаними вчинялись у компанії однолітків або ж повнолітніх знайомих. Більшість злочинів були вчинені з корисливості, що не викликає здивування з огляду на те, що близько 60% населення нашої

держави знаходиться за межею бідності. Практично усі засудженні вважають застосовані до них заходи кримінально-правового характеру справедливими і не мають наміру знову вчиняти злочини. Тобто більшість засуджених не втрачають надію повернутися до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Розподіл постійного населення України за статтю та віком» станом на 01.01.2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm (дата звернення: 03.09.2018).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2015 р.; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2016 р.; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2017 р. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 03.09.2018).
3. Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2015 році»; Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2016 році»; Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2017 році». URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6) (дата звернення: 03.02.2018).